

Duns Scotus o morálnych cnostiach

KONFERENCIA SFZ

9. – 11. 10. 2019 KOŠICE

M. CHABADA

Duns Scotus o morálnych cnostiach

- 13. storočie – transformácia aristotelovského pojmu cnosti; voluntaristi – cnosti ako dispozície vôle
- koniec transformácie – Kant: cnosť = morálna sila vôle v nasledovaní mravných maxím
- Scotus – prispel k tejto transformácii
- 4 hlavné body: 1. Scotov pojem cnosti; 2. kauzalita cností; 3. morálna relevancia habitu cnosti; 4. chápanie rozumnosti a jej vzťah k ostatným morálnym cnostiam
- Sekundárne súvislosti – vzťah emócií a cností

Duns Scotus o morálnych cnostiach

- 1. POJEM CNOSTI U SCOTA
- Otázka „sídla“ morálnych cností = otázka ich povahy
- Aristoteles/Akvinský – sídlo cností: emocionalita; cnosť - moderovanie afektívno = emocionálnej stránky človeka
- Bonaventura/Scotus – sídlo cností: vôľa; dôvody: afektívno/emocionálna zložka nie je v našej moci (determinizmus); spoločná so zvieratami
- Cnosť – habitus voľby, ktorý vo vôli vzniká zo série opakovaných úkonov; vo vôli sa zvykom vytvorí sklon

Duns Scotus o morálnych cnostiach

- Scotus – emócie: pasívne princípy vyvolávané vonkajšími podnetmi; rezervovaný postoj voči emocionalite
- Vzťah medzi zmyslovými snaživosťami (emócie), rozumom a vôľou – despotický; Akvinský – politický model
- Iracionálna časť musí poslúchať racionálnu časť duše
- Vládnuca a prikazujúca je vôľa; vôľa = prostredník medzi rozumom a afektmi/emóciami
- úloha vôle - miernenie afektov/emócií

Duns Scotus o morálnych cnostiach

- V iracionálnej časti duše – kvázi-cnosti ako vedľajší produkt cností vôle
- Akcidentálny vzťah medzi cnosťami vôle a kvázi-cnosťami v iracionálnej časti duše
- 2. KAUZALITA CNOSTÍ
- Aristoteles: cnosť – podiel na vzniku dobrého konania a na jeho morálnej kvalite (robí dobrým svojho nositeľa i dielo/konanie)
- Scotus: ak cnosť vzniká na základe dobrého konania, musí existovať dobré konanie pred nadobudnutím cnosti

Duns Scotus o morálnych cnostiach

- Scotus – cnosti ako prirodzene pôsobiace mody vôle, ktorá je sebaurčujúcou sa schopnosťou
- Cnosti nedeterminujú vôľu; sekundárne koprincípy vo vyvolaní úkonu; vôľa má principiálnu kauzalitu v určení sa pre nejaký úkon
- Cnosti inklinujú vôľu k vyvolaniu dobrej voľby
- Vôľa nakoniec rozhoduje, či sa použije alebo nepoužije cnosť; cnosť je nástrojom vôle a nie naopak
- Vôľa môže vyvolať dobré konanie aj bez cností, no s nimi je jej aktivita dokonalejšia / intenzívnejšia

Duns Scotus o morálnych cnostiach

- Prínos cnosti je v spôsobe konania: delectabiliter, et prompte; cnosť stupňuje intenzitu / modus úkonu
- Cnosti – účinné, no nie účelové príčiny; cieľ je stanovovaný vôľou
- 3. MORÁLNA RELEVANCIA CNOSTÍ
- Etická cnosť – habitus voľby, ktorý pôsobí v zhode so správnym poznaním rozumu
- Morálne dobro nie je napojené ani na teleológiu ľudskej prirodzenosti (Akvinský), ani na cnosť

Duns Scotus o morálnych cnostiach

- Morálne dobro je závislé od zhody konania s objektívnym obsahom normy, ktorá je poznaná rozumom (teória prirodzeného zákona – 1. evidentný a analytický princíp: Boha treba milovať nadovšetko)
- Prechod v chápaní morálneho dobra: od orientácie na cnosť aktéra k orientácii na normu; dobré = správne
- Cnosť – ani nevyhnutná, ani dostatočná podmienka pre morálne dobro konania; neprispievajú k morálnemu dobru konania

Duns Scotus o morálnych cnostiach

- 4. MORÁLNE CNOSTI A ROZUMNOSŤ
- Morálne habity sú nutne spojené s rozumnosťou; každý úkon získava morálne dobro z vedomej zhody s praktickým a správnym súdom rozumu
- V prípade nadobúdania morálnych cností sú generované dva habity: 1. morálny habitus vo vôli, ktorý nakláňa k ďalším dobrým úkonom; 2. habitus rozumnosti v rozume, ktorý ho uschopňuje k tvorbe ďalších správnych morálnych súdov
- Zhoda s Aristotelom/Akvinským: nijaké morálne cnosti nie sú bez rozumnosti

Duns Scotus o morálnych cnostiach

- Rozdiel: rozumnosť môže byť bez morálnych cností – rozum správne poznáva to, čo je morálne dobré a tým sa v ňom tvorí cnosť rozumnosti, no vôľa sa môže rozhodnúť ísť proti a takto sa morálne cnosti nevytvoria (sídлом rozumnosti je rozum; sídlom morálnych cností je vôľa) – prípad slabosti vôle: konanie proti správne poznaniu rozumu
- Praktický význam rozumnosti: dvere pre morálne cnosti; pre vznik morálnych cností je nevyhnutné rozhodnutie vôle (viem, no chcem/nechcem)

Duns Scotus o morálnych cnostiach

- Ďalšie rozdiely: Aristoteles/Akvinský – rozumnosť je jednotiacou pre všetky morálne cnosti; Scotus – každá morálna cnosť má svoju typickú rozumnosť (pluralizácia rozumnosti); všetky parciálne rozumnosti dokopy tvoria virtuálnu jednotu
- Aristoteles/Akvinský – cnosti sú prepojené; Scotus – nie sú nevyhnutne prepojené; analógia – remeselník A ovláda pravidlá svojho remesla bez toho, aby poznal pravidlá remesla B; odvážny môže byť nemierny, spravodlivý zbabelý atď.

Duns Scotus o morálnych cnostiach

- Akvinský – praktický rozum sa orientuje na ciele prirodzených sklonov/snaživosti a v závislosti od toho hľadá primerané prostriedky na ich dosiahnutie
- Scotus – vôľa je odkázaná na diktát správneho poznania rozumu; len na základe tejto zhody patrí vôli morálne dobro; funkcia rozumnosti – poznanie všeobecných morálnych pravidiel a správne použitie v jednotlivých situáciách
- Oddelenie morálky a blaženosti: vôľa nie je nevyhnutne, ale slobodne nasmerovaná na blaženosť

Duns Scotus o morálnych cnostiach

- Scotus: voluntaristický rámec
- pojem cnosti ako habitus voľby; zmenšenie významu kauzálnej roly cnosti na modus; zrieknutie sa prepojenia rozumnosti s etickými cnosťami; absencia prirodzenej teleológie ľudskej snaživosti; morálne cnosti neprispievajú k morálnemu dobru konania, pretože morálne dobro konania = súlad určujúcej sa vôle s normou, ktorú poznáva rozum
- Cnosti – nástroje na ľahšie a úspešnejšie morálne konanie

Duns Scotus o morálnych cnostiach

- Morálne dobro u Aristotela viazané na blaženosť, cnosť a prirodzenosť
- U Scota to stráca vnútornú súdržnosť; mravnosť nie je komplementárnym zdokonalením prirodzenosti; je kvalitatívne odlišná a samostatná (autonómia etiky)
- Prirodzené a morálne dobro nenadväzujú = denaturalizácia morálky
- Redukcia relevancie cnosti; cnosti – mody sily vôle; cnosti ako inštrumentálne veličiny
- Revízia, revolúcia či smrť etiky cnosti aristotelovského pôvodu?